

**РОЗДІЛ 1 «ТРУДОВЕ ПРАВО»
ТА «ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

УДК 342.565.2:349.2(477)

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-04-01

Бесчастний Б.,*Керівник Секретаріату**Конституційного Суду України,**доктор юридичних наук, професор**E-mail: Best_ym@ccsu.gov.ua**<https://orcid.org/0000-0002-4650-7371>***Щербина В.І.***професор кафедри трудового права**та права соціального забезпечення**Київського національного університету**імені Тараса Шевченка,**доктор юридичних наук, професор**E-mail: viktorknu@gmail.com**<https://orcid.org/0000-0002-3468-117X>*

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК ОКРЕМИЙ ВИД
ДЕРЖАВНОГО ОРГАНУ**

Цю статтю присвячено визначенню особливостей правового статусу Конституційного Суду України як одного із видів державних органів, обґрунтування необхідності та доцільності нормативного закріплення тих чи інших ознак і характеристик цього суб'єкта права.

Слід розглядати Конституційний Суд України як окремих вид органу державної влади. Йдеться про політичну природу правового статусу Конституційного Суду України, зокрема, що обумовлюється політико-правовим механізмом формування суддівського корпусу цього Суду Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України, а також політичною природою справ, які розглядає цей орган, зокрема, конституційно-правових спорів між органами влади. За своєю правовою природою Конституційний Суд України подібний до Європейського суду з прав людини, однак, діяльність цього державного органу завжди направлена на публічний інтерес, навіть тоді, коли конкретний громадянин подає конституційну скаргу.

Серцевиною правового статусу Конституційного Суду України є його системна та функціональна автономність. Ідеться про організаційну, кадрову та фінансову самоврядність цього державного органу, а також про функціональну відособленість Конституційного Суду України, як органу державної влади, яка полягає у реалізації конституційної юрисдикції у специфічній процесуальній формі.

Слід виокремлювати три основні завдання Конституційного Суду України, як окремого виду органу державної влади: захист конституційного правопорядку; захист конституційних прав і свобод людини і громадянина; формування базової правової доктрини. Повноваження Конституційного Суду України, які передбачає ст. 150 Конституції України, впливають із цих завдань.

Іманентною функцією для Конституційного Суду України виступає функція конституційного контролю. Однак необхідно виокремлювати й політичну функцію цього державного органу, яка пов'язана з його стабілізуючою функцією. Після конституційної реформи 2016 року для Конституційного Суду України головною стала захисна функція, яку він здійснює за допомогою дещо іншого набору правових засобів і процедур, ніж судові органи. Формування Конституційним Судом України правової доктрини та джерел права оформлюється у науково-інтерпретаційну (джерельну) функцію цього органу державної влади.

Ключові слова: політична природа правового статусу, орган державної влади, системна та функціональна автономність, захист конституційного правопорядку, захист конституційних прав, формування правової доктрини, функція конституційного контролю, політична функція, стабілізаційна функція, науково-інтерпретаційна (джерельна) функція.

This article is devoted to determining the features of the legal status of the Constitutional Court of Ukraine as one of the types of state agencies, substantiating the necessity and expediency of normatively enshrining certain features and characteristics of this legal entity.

The Constitutional Court of Ukraine should be considered as a separate type of state authority. This concerns the political nature of the legal status of the Constitutional Court of Ukraine, in particular, which is determined by the political and legal mechanism of forming the judicial corps of this Court by the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine and the Congress of Judges of Ukraine, as well as the political nature of the cases considered by this agency, in particular, constitutional and legal disputes between authorities. By its legal nature, the Constitutional Court of Ukraine is similar to the European Court of Human Rights, however, the activities of this state agency are always aimed at the public interest, even when a specific citizen files a constitutional complaint.

The core of the legal status of the Constitutional Court of Ukraine is its systemic and functional autonomy. This refers to the organizational, personnel and financial self-government of this state agency, as well as the functional isolation of the Constitutional Court of Ukraine as the agency of state power, which consists in the implementation of constitutional jurisdiction in a specific procedural form.

It is necessary to distinguish three main tasks of the Constitutional Court of Ukraine, as a separate type of state authority: protection of constitutional law and order; protection of constitutional rights and freedoms of man and citizen; formation of basic legal doctrine. The powers of the Constitutional Court of Ukraine, which are provided for by Art. 150 of the Constitution of Ukraine, arise from these tasks.

The immanent function of the Constitutional Court of Ukraine is the function of constitutional control. However, it is necessary to distinguish the political function of this state agency, which is related to its stabilizing function. After the constitutional reform of 2016, the main function of the Constitutional Court of Ukraine has become the protective function, which it performs using a slightly different set of legal means and procedures than judicial agencies. The formation of legal doctrine and sources of law by the Constitutional Court of Ukraine is formalized in the scientific and interpretative (source) function of this agency of state power.

Key words: the political nature of legal status, state authority, system and functional autonomy, protection of constitutional law and order, protection of constitutional rights, formation

of legal doctrine, the function of constitutional control, political function, stabilization function, scientific-interpretative (source) function.

Вступ. Аналіз положень Розділу XII Конституції України [1] не дає чіткої відповіді на питання: до якого виду державних органів віднесено Конституційний Суд України? То це суд чи не суд? За назвою цього органу – Суд та найменуванням осіб, які здійснюють у ньому певну професійну діяльність – судді, це так. Однак, суть діяльності Конституційного Суду України дає підґрунтя для деяких сумнівів щодо однозначності розуміння його місця і ролі в системі державних органів України.

Державна влада – це вид публічної політичної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об'єднань, що знаходяться на її території [2, с. 311]. Публічна влада виражає юридичний режим реалізації суверенітету народу шляхом вирішення справ суспільного (публічного) значення, який заснований на єдності повноважень та відповідальності її суб'єктів. Носіями публічної влади у розумінні статей 5 та 19 Конституції України виступають органи державної влади та органи місцевого самоврядування [3, с. 83]. З огляду на це, у межах генерального конституційного інституту основ організації і функціонування органів державної влади і місцевого самоврядування, Л.Р. Наливайко пропонує виділяти такі основні інститути, як інститути парламентаризму, президента, конституційної юстиції, виконавчої влади, місцевого самоврядування тощо [2, с. 20]. Відповідно ці інститути представлені й конкретними органами публічної влади (Верховна Рада України, Президент України, Конституційний Суд України та ін.). Такий підхід можна взяти за основу.

Відповідно до ч. 1 ст. 147 Конституції України, Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції. У розрізі цієї конституційної норми цілком обґрунтовано звучить твердження М.В. Савчина про те, що суттю системи гарантів конституційного ладу є відносини між громадянськими інститутами та публічною владою, заснованих на високому ступені інтеграції кожного громадянина у суспільне життя. Формою системи гарантів конституційного ладу виступає наявність організаційних структур та належних правових процедур [3, с. 68]. Саме в такому ракурсі й необхідно поглянути на правовий статус Конституційного Суду України та основні напрямки його діяльності як державного органу.

Літературний огляд. Теоретична основа дослідження – наукові й навчальні праці учених-правників, як-от: Ю.Г. Барабаш, С.П. Головатий, М.С. Кельман, М.І. Козюбра, В.В. Лемак, О.В. Петришин, С.В. Різник, В.М. Шаповал та ін. Серед учених, які досліджували правовий статус Конституційного Суду України, варто виокремити таких як: І.Г. Алексеєнко, І.Е. Берестова, І.Г. Бичков, В.І. Запорожець, А.М. Івановська, О.В. Константий, Р.А. Крусян, С.Б. Омелян, М.В. Савчин, А.О. Селіванов, О.М. Спінчевська, В.П. Тихий та ін.

Дослідницька методологія. Для забезпечення достовірності результатів дослідження необхідно слідувати методологічній настанові, яку сформулював акад. О.В. Петришин: «У контексті пошуку актуальних підходів до праворозуміння сьогодні висувається насамперед вимоги щодо його чіткої спрямованості на вирішення практичних соціальних проблем та

завдань, що не можливо без тісної взаємодії правознавства з іншими соціальними дисциплінами – філософськими, соціологічними, психологічними, етичними» [6, с. 11].

Дослідницькі результати. Метою цієї статті є визначення особливостей правового статусу Конституційного Суду України як одного із видів державних органів, обґрунтування необхідності та доцільності нормативного закріплення тих чи інших ознак і характеристик цього суб'єкта права.

Обговорення дослідницьких результатів. Держава функціонує головним чином через систему органів, установ та процедур, які у своїй сукупності утворюють державний механізм. Однією із складових державного механізму є державний апарат, до якого входять створені державою органи, що здійснюють діяльність від імені держави у сфері правотворчості, правореалізації та правосуддя [2, с. 323]. У правовій демократичній державі єдина система органів державної влади побудована за так званим «принципом поділу влади». Цей принцип передбачає структурну диференціацію трьох рівно значущих основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Поділ функцій влади відображає: з одного боку, виділення основних функціональних видів діяльності держави (законотворення, правозастосування і правосуддя), а з іншого — організаційний устрій держави як сукупність різних видів державних органів: законодавчих, виконавчих і судових (як основних) із властивою їм компетенцією (сукупністю державно-владних повноважень) [4, с. 15].

Стосовно принципу поділу влади, згідно із юридичною позицією Конституційного Суду України у справі про фінансування судів, метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є розмежування повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади [Див. 5]. О.І. Багрій звертає увагу на те, що деталізує дане положення єдиний орган конституційної юрисдикції посиланням на ст. 124 Конституції України, відповідно до якої правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Крім того, на її думку, в мотивувальній частині Рішення простежується нерозривний зв'язок між гарантуванням незалежності суддів і принципом поділу влади. З огляду на це, не буде помилковим характеризувати незалежність суддів (зокрема, самого Конституційного Суду) як передумову принципу поділу влади, що актуалізує науковий пошук удосконалення механізмів забезпечення такої незалежності [6, с. 113]. Хоча варто й пам'ятати, що на момент постановлення зазначеного вище рішення, а це 1999 р., Конституційний Суд України був частиною системи судоустрою України. Згідно з ч. 3 ст. 124 Конституції України у першій її редакції: «Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції». Тепер у Розділі VIII Конституції згадки про зв'язок Конституційного Суду України із системою судоустрою немає.

Синтезуючи результати наукових досліджень, Л.Р. Наливайко стверджує, що терміни «державний орган» та «орган держави» є синонімічними й вживаються в юридичній літературі для позначення одного і того ж явища. Тому, на її думку, доцільно використовувати ці терміни як рівнозначні, тотожні. «Орган держави» та «орган державної влади» не є тотожними поняттями, хоча і здійснюють єдину державну владу. «Класична» тріада гілок влади не охоплює вичерпно всі існуючі види державних органів. Адже, як зазначається в юридичній літературі, доктрина «поділу влади» будується на деяких узагальнених, найбільш типових функціях державної влади, тоді як реальна система органів держави обумовлюється не тільки цим фактором, а ще й іншим – змістом більш конкретних

функцій та компетенції, що випливають із життєвих потреб організації державного та суспільного життя країни [2, с. 318, 319 – 320]. В цілому така позиція варта практичного використання щодо загального розуміння класифікації державних органів та їх місця в державному механізмі.

Первинним компонентом державного механізму є окремий державний орган, через який держава здійснює свою політику, свої завдання і функції. Орган держави (державний орган) – це організаційно і структурно уособлена частина державного механізму, яка наділена в установленому Конституцією України порядку державно-владними повноваженнями, правовими і матеріально-фінансовими ресурсами для реалізації завдань і функцій державної влади. Сукупність норм Основного Закону складають відповідний конституційний інститут — основи системи державних органів України [2, с. 327 – 328]. Поділяємо таку точку зору Л.Р. Наливайко.

О.М. Пересада також вказує на ознаки державного органу: виконання кожним державним органом чітко визначених, встановлених у законодавчому порядку повноважень, видів і форм діяльності; наділення кожного державного органу відповідною компетенцією, до якої належать сукупність предметів їх відання і повноважень стосовно цих предметів відання; виконання державним органом своїх функцій із одночасною участю в реалізації відповідних функцій держави. Так, ст. 80 Конституції визначає Верховну Раду України як парламент, єдиний орган законодавчої влади в Україні, а ст. 102 Конституції вказує, що Президент України – це глава держави. На її думку, закріплюючи призначення органу, його місце в державному механізмі, норми Конституції України значною мірою визначають й інші якісні характеристики державного органу, і, насамперед, його компетенцію [7, с. 140]. Загалом можна взяти за основу таке розуміння характеристики державного органу.

Конституційний лад є каркасом конституційної державності, визначає основні напрямки організаційних та правових форм діяльності суб'єктів конституційно-правових відносин. Така системоутворююча властивість конституційного ладу і визначає якості його гарантів як суб'єктів конституційного права [3, с. 14]. Саме тому серед державних органів необхідно виокремлювати їх окремий вид – органи державної влади. Сутність діяльності цих органів можна виявити через характеристику державної влади. Поділяємо думку Ю.С. Кононенка та С.В. Джолоса, що державна влада – це основний різновид політичної влади, що перебуває в руках панівного «режиму», здійснюється органами державної влади, визначає політику держави в період свого правління (яка, в ідеалі, має відповідати інтересам держави) та володіє монополією на законне насильство. Головною рисою державної влади є монополія на законне застосування насильства, водночас насильство є джерелом утворення держави, знаряддям її панування та тим благом, що забезпечує суспільство від насильства з боку неуповноважених суб'єктів, зокрема зовнішніх ворогів і злочинців [8, с. 21].

Виходячи із зазначеного вище, державний орган влади, як правило, визначають як відносно самостійну і відокремлену частину єдиної системи органів державної влади, державного механізму, яка створена відповідно до конституції й чинного законодавства, офіційно виступає та діє від імені держави у межах своїх повноважень і встановленого законом порядку, має свій державно-правовий статус, виконує відповідні завдання, функції та політику держави у різних сферах державного й суспільного життя [4, с. 15]. У кожного органу державної влади є юридично закріплена організаційна структура, територіальний масштаб діяльності, спеціальне положення, що визначає його місце і роль у державному

апараті, а також порядок його взаємовідносин з іншими державними органами і організаціями. Структура державного органу є похідною від виконуваних ним функцій, обсягу повноважень, компетенції. Чим вище місце органу у вертикальній ієрархії, тим, як правило, складніша його структура [7, с. 140, 141].

Усі зазначені вище ознаки державних органів, й органів державної влади зокрема, необхідні для розуміння місця і ролі Конституційного Суду України в системі органів і структур, які забезпечують функціонування держави.

М.С. Савчин розкриває конституційну систему через характеристику системи правового захисту конституції та певного типу конституційної юриспруденції. За даним критерієм, на його думку, можна виділити англо-американську та європейську конституційну системи. Оригінальною також є мусульманська конституційна система у тих країнах, де найважливішу роль у захистові конституції відіграють релігійні органи влади (наприклад, в Ірані таку роль виконує Рада старійшин на чолі з аятолою). Організаційна форма правосуб'єктності гарантів конституційного ладу проявляється через їх внутрішню структуру та визнані за ними згідно конституції правомочності (права і повноваження), які реалізуються через правові форми та засоби діяльності (юридичні процедури) [3, с. 21, 49]. В європейській континентальній практиці для забезпечення демократичного конституційного ладу й захисту фундаментальних прав кожної особи відповідними повноваженнями наділяються спеціальні органи конституційного правосуддя (конституційні суди, трибунали, ради) [Див. 9]. Вперше в Європі конституційний суд, як орган конституційного контролю, запроваджено в систему судової влади Австрії після прийняття у листопаді 1920 р. демократичної Конституції цієї держави (Федеральний закон). Створення конституційного суду стало втіленням ідеї відомого австрійського теоретика права Ганса Кельзена. Тому таку модель організації конституційного контролю називають «австрійською» або «кельзенівською» [10, с. 156].

Але чи дійсно є потреба у створенні окремого державного органу суттю діяльності якого є охорона Конституції чи то конституційного ладу?

Роль конституційних судів в житті демократичного суспільства вирішальною мірою залежить від декількох факторів, а саме від: 1) місця, яке де-факто конституційний суд посідає в системі державної влади та яке визначається станом демократії; 2) ступеня реальної незалежності суду; 3) рівня його компетентності (професіоналізму суддів). Суддя Конституційного Суду України М.І. Мельник вважає, що ці три чинники пов'язані між собою. Від них залежить, чи буде суд обслуговувати політичну владу, знаходячи для своїх, по суті, політичних рішень юридичні аргументи, чи прийматиме юридичні рішення на підставі конституційних принципів і цінностей. Тобто, питання полягає в тому, чи буде конституційний суд слугою політиків чи стражем Конституції. Враховуючи це, роль конституційного суду в утвердженні демократії та верховенства права (зокрема, впровадженні конституційних принципів) може бути як позитивною, так і негативною. Він же звертає увагу і ще на один важливий аспект: «Потрібно також чітко усвідомлювати те, що на сучасному рівні розвитку суспільства і держави таке явище, як узурпація державної влади, є неможливим без участі конституційного суду, його рішень, які лише зовні легітимізують неконституційне захоплення влади» [Див. 11].

О.В. Мінченко не безпідставно вказує на те, що на початку 90-х рр. минулого століття, коли в конституціях України та інших держав, що утворилися, була закладена модель конституційного правосуддя, дискусія про статус Конституційного Суду завершилася

конструктивною спрямованістю на визначення його як «суду виключно для Конституції». Своєрідність компетенції Суду підкреслює особливість його повноважень і функцій, які відрізняють цей орган правосуддя від інших у судовій системі, оскільки існує необхідність ефективного захисту основ конституційного ладу, конституційних прав та свобод громадян, підтримання верховенства та прямої дії Конституції [15, с. 149–150]. Так, 3 червня 1992 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про Конституційний Суд України», а постановою про порядок введення його в дію передбачено проведення виборів суддів Конституційного Суду України в червні 1992 р. [16].

Р.А. Крусян вдало описав основні положення цього фундаментального нормативно-правового акту, який суттєво відрізняється від законів «Про Конституційний Суд України» 1996 р. та 2017 р. Зокрема, Закон визначав повноваження, структуру та порядок створення і функціонування Конституційного Суду України. Відповідно до цього Закону, Конституційний Суд визначався як незалежний орган у системі судової влади, покликаний забезпечувати відповідність законів, інших нормативних актів органів законодавчої і виконавчої влади Конституції, охорону конституційних прав і свобод особи (ч. 1 ст. 1 Закону). Цей акт передбачав широкі повноваження Конституційного Суду України. Відповідно до ст. 14 цього Закону, до предмета розгляду Суду були віднесені справи: про визнання нечинними нормативних актів, прийнятих органами законодавчої і виконавчої влади, визначеними в Конституції України, з порушенням процедури їх прийняття, передбаченої Конституцією України; про невідповідність Конституції України та міжнародним актам, визаним Україною, будь-якого закону або іншого нормативного акта, що порушує конституційні права і свободи людини. Суду також надавалися такі повноваження: розглядати спори між національно-територіальними і територіальними утвореннями України з питань, які регулюються Конституцією України та Конституцією Республіки Крим; за поданням Верховної Ради України надавати висновок про додержання Президентом, Прем'єр-міністром та іншими членами Уряду, Головою Верховного Суду, Головою Вищого арбітражного суду, Генеральним прокурором України, а також дипломатичними та іншими представниками України Конституції і законів України у разі порушення питання про дострокове припинення їх повноважень; давати висновок про відповідність Конституції України міжнародних договорів і угод, поданих до Верховної Ради України на ратифікацію; розглядати питання про конституційність діяльності та примусовий розпуск (ліквідацію) політичних партій, міжнародних і всеукраїнських громадських організацій, що діють в Україні [17, с. 77].

Широта повноважень, які закріплював за органом конституційної юрисдикції Закон «Про Конституційний Суд України» 1992 р., підлягає більш детальному дослідженню в окремій науковій розвідці.

У цьому дослідженні акцентується увага на тому, що Конституційний Суд України – це, перш за все, державний орган, тобто структурно відокремлена, внутрішньо організована, юридично оформлена частина державного апарату, що є колективом громадян (громадянином), має державно-владні повноваження та необхідні правові, матеріально-фінансові засоби для реалізації завдань і функцій держави, використовує правові й організаційні форми та методи діяльності [2, с. 317]. А тому, для того щоб зрозуміти роль Конституційного Суду України у функціонуванні державного механізму, необхідно з'ясувати правовий статус цього державного органу, його місце серед інших органів та основні завдання і функції цього органу.

А.М. Івановська вважає, що Конституційний Суд України організаційно та функціонально перебуває поза межами і судової, й інших гілок влади, та входить до сфери забезпечення державної організації загалом, адже є органом, який, здійснюючи конституційний контроль, забезпечує реалізацію державної влади. Він є вищим конституційним органом у механізмі публічної влади України, який володіє правом контролю щодо всіх інших органів публічної влади [12, с. 9, 24]. Займаючи особливу інституційну роль, спеціалізовані судові установи, на думку М.В. Савчина, вирішуючи «питання права», тим не менше, у певній мірі здійснюють політичну діяльність. Це впливає з того, що дані органи повинні поважати баланс у механізмі поділу влади. Рішення органу конституційної юстиції для законодавчої влади являється свого роду правовими орієнтирами у його діяльності. Конституційний Суд, на його погляд, стоїть поряд з такими вищими органами державної влади, як глава держави, парламент та уряд. Принципи та норми, що регулюють діяльність Конституційного Суду мають цілком самостійний характер і складають відокремлений конституційно-правовий інститут [3, с. 119, 152].

Перша редакція ч. 1 ст. 147 Конституції України вказувала на те, що Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Що «не сподобалось» у цій нормі, яка чітко визначала правовий статус Конституційного Суду України, ініціаторам конституційної реформи 2016 р. та парламентарям, важко сказати. Однак як вірно зауважує Т.С. Богданевич, у попередній редакції чітко закріплювався за Конституційним Судом статус єдиного органу конституційної юрисдикції. Водночас у новій редакції цього не зазначено. Це, на її погляд, значно впливає на визначення особливого статусу Конституційного Суду в системі «стримувань і противаг» і дає змогу маніпулювати цим питанням різними політичними силами [13, с. 67]. Подальші події навколо Конституційного Суду таку засторогу тільки підтверджують [Див. 14].

Разом із тим, до внесення змін до відповідних статей Законом України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [18] положення щодо діяльності Конституційного Суду України, статусу його суддів містилися й в розділі VIII «Правосуддя» Основного Закону. Зокрема, у ч. 3 ст. 124 Конституції України визначалося здійснення судочинства Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Поряд із вищезазначеним, до набрання чинності Законом № 1401 (30 вересня 2016 р.) у ст. 147 Основного Закону України прямо визначався статус Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні. Застосування у вказаній статті терміну «юрисдикції» (від лат. *jurisdictio* — судочинство, вирішувати правові спори) разом з прикметником «конституційної» прямо вказувало саме на його судові (у конституційно-правовій царині) повноваження, тобто як особливого спеціалізованого органу судової влади. До того ж ст. 149 (у первісній редакції) Конституції України поширювала на суддів Конституційного Суду України й гарантії незалежності та недоторканності, підстави для звільнення з посади, передбачені ст. 126, а також вимоги щодо несумісності, визначені в ч. 2 ст. 127 Конституції для суддів судів загальної юрисдикції [19, с. 32]. Таким чином, О.В. Константий підкреслює зв'язок Конституційного Суду України із судовою гілкою влади, до змін у Конституції України 2016 р.

І.Е. Берестова також звертає увагу на те, що у «базовому» розділі XII Основного Закону держави («Розділ XII. Конституційний Суд України») було змінено всі без винятку його статті (ст. 147, 148, 149, 150, 151, 152 та 153 Конституції), а сам цей розділ доповнено низкою суттєвих новел, розміщених у чотирьох нових статтях (ст. 148-1, 149-1, 151-1 та 151-

2 Конституції) [20, с. 155]. Що на думку судді Конституційного Суду України П.Б. Стецюка, все це свідчило про серйозні наміри реформаторів змінити не тільки основні засади функціонування Конституційного Суду як такого, але й частково «скоригувати» його місце та роль у системі органів державної влади [Див. 21].

Системний аналіз буквального змісту ст. 55, розділу VIII, розділу XII, ст. 159 Конституції України і Закону України «Про Конституційний Суд України» 2017 р. дає підстави І.Е. Берестовій для висновку, що Конституційний Суд України є іншим юрисдикційним органом із конституційним статусом, який захищає права і свободи людини і громадянина як останній уповноважений на це державний орган на національному рівні [20, с. 158]. Поділяємо позиції тих учених, які виділяють Конституційний Суд України як окремий вид органу державної влади.

Досліджуючи основні напрямки діяльності і компетенцію органів конституційного контролю, М.С. Кельман відзначає своєрідну, спільну для країн європейської моделі «нормативну спеціалізацію»: повноваження органів конституційного контролю регулюються передусім конституціями, а підстави порушення конституційного розгляду зазначені головним чином у законах про конституційні суди (ради) та в інших видах законодавчих актів (виняток становить Австрія). Вчений указує на те, що у країнах правових систем континентального права закріплене право органів конституційного контролю самостійно приймати власні регламенти, що свідчить про наділення органів конституційного контролю широкою дискреційною владою у визначенні своїх процесуальних повноважень. На його думку, органам конституційного контролю притаманні такі основоположні риси: 1) особлива система законодавства, яка регулює їх організацію і діяльність; 2) особливі види органів конституційного контролю у європейських країнах; 3) специфічна юридична природа актів органів конституційного контролю; 4) провідне становище конституційних судів у ієрархії судових органів у країнах, де механізм конституційного контролю не збігається з діяльністю загальних чи інших судів [25, с. 11, 12 – 13].

О.Ю. Водянніков щодо реформування статусу Конституційного Суду України, навпаки, наголошує на тому, що Конституційний Суд було виведено із системи судочинства і поставлено над усіма трьома гілками влади. На його думку, Конституційний Суд — це не суд, це такий арбітр, який має захищати Конституцію, це його головна функція в конституційній демократії» [22]. Подібної думки дотримується й М.В. Савчин, який вважає, що у системі стримувань і противаг набір повноважень Конституційного Суду України забезпечує належне функціонування державного механізму, відіграючи важливу інтегративну функцію. Параметри діяльності органу конституційної юстиції, на його погляд, визначаються її впливом на політичну діяльність, що вносить певні елементи «юридизації» у політичні відносини. Конституційний Суд займає важливе місце у конституційно-правових відносинах як політичний орган влади, що впливає з його статусу, а при вирішенні конституційно-правових спорів покликаний забезпечити баланс інтересів сторін, який ґрунтується на Основному Законі [3, с. 116].

Про політичну складову в діяльності Конституційного Суду України говорить і С.П. Рабінович. На його думку, оскільки конституційне право є юридичною формою політичних відносин державного владарювання, неможливо заперечувати предметну політичність і конституційного судочинства. В Україні ця ознака інституту конституційної юстиції набула навіть, з його точки зору, своєрідне офіційне визнання в одному з прикметних актів

політичної юриспруденції — постанові Великої Палати Верховного Суду від 14 березня 2018 р. у справі за № 800/120/14 [26]. У цій Постанові Верховний Суд послався на політичний характер формування і на специфіку повноважень Конституційного Суду, завдяки чому, на думку Великої Палати, Конституційний Суд слід вважати «більшою мірою політичним ніж судовим» органом державної влади [27, с. 241].

Крім того, вчений вважає, що доцільно розрізняти, з одного боку, іманентну та об'єктивну політичність конституційної юстиції, а, з іншого — її політизацію як характеристику способу здійснення конституційним судом своїх повноважень. Чинниками політичності є: 1) предмет конституційної юстиції (тобто самі відносини державного владарювання і ті спірні питання, які розглядаються конституційним судом); 2) її політико-правове призначення (врегулювання політико-правових конфліктів, що виникають з приводу рішень парламенту, президента і уряду та вирішення інших спірних державно-політичних питань); 3) політичний ефект актів конституційного судочинства (збільшення/зменшення капіталу учасника спору, інші реальні зміни в державно-владних політичних відносинах). Отже, так званий «стандартний рівень» політичності конституційної юстиції, на думку С.П. Рабіновича, окреслюється трьома показниками: її політичними предметом, призначенням і ефектом рішення конституційного суду [27, с. 241].

Тобто йдеться про політичну природу правового статусу Конституційного Суду України, зокрема, що обумовлюється політико-правовим механізмом формування суддівського корпусу цього Суду Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України, а також політичної природи справ, які розглядає цей орган, зокрема, конституційно-правових спорів [Див. напр. 59].

Конституційна судова реформа, яка характеризується змінами та доповненнями Конституції України згідно із Законом № 1401-VIII від 2 червня 2016 р., на думку А.О. Селіванова, визначила новий формат, статус і діяльність Конституційного Суду України, який відповідно до чинного з 13 липня 2017 р. Закону України № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» [56] наділений новими повноваженнями щодо застосування конституційного контролю та проведення офіційного тлумачення норм Конституції у сферах публічного і приватного права. Як зазначає А.О. Селіванов, Конституційний Суд України має статус органу конституційної юрисдикції [23, с. 3, 5]. Крім того, вчений вказує ще на одну важливу ознаку цього державного органу влади: «Над конституційним судом немає будь-якого вищого органу, він нікому не підпорядкований і не підконтрольний, але його статус не можна розглядати лише в площині контрольного органу, що звучує визначення його правової природи як інституту влади [33, с. 78].

Отже, як констатує Т.С. Подорожна, Конституційний Суд є конструктивним політико-правовим джерелом атрибутивності в системі інститутів правової держави. У контексті принципу верховенства права цей орган конституційної юстиції виступає єдиним суб'єктом конституціоналізації правового порядку, який забезпечує її різними способами формального юридичного впливу, включаючи виявлення конституційного змісту в конкретних інститутах галузевого законодавчого регулювання та конкретизацію правового (спеціального) статусу суб'єктів таких правовідносин [31, с. 206].

А.М. Колодій вказує, що тільки американська модель конституційної юстиції визначає конституційні суди як органи судової влади, а австрійська (або європейська), а тим більше квазісудова моделі розглядають їх, скоріше, як органи конституційного контролю (а не конституційного правосуддя), що здійснюють свою діяльність за процедурою, наближеною

до судової. У будь-якому випадку вони завжди відокремлюються від судів загальної юрисдикції. Тому спірним є віднесення Конституційного Суду України до органів судової влади, яке іноді трапляється у правовій доктрині [41, с. 63].

Функціональна відособленість Конституційного Суду України, як органу державної влади, полягає у реалізації конституційної юрисдикції у специфічній процесуальній формі. Відособленість Конституційного Суду від судів загальної юрисдикції визначається його конституційно-правовим статусом, що зумовлюється характером його юрисдикції. Тільки органу конституційної юстиції належать повноваження по розв'язанню конституційно-правових спорів [3, с. 152]. Також про особливе місце Конституційного Суду України, виокремленого із системи судоустрою, свідчить, на думку І.Е. Берестової, і закріплення нормативної формули «з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом», використаної у ч. 4 ст. 55, що відсилає передусім до ст. 151-1 Конституції України, відповідно до якої Конституційний Суд вирішує питання про відповідність Конституції (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичні захисту вичерпано [20, с. 155 – 156].

А.О. Селіванов навпаки вважає, що Конституційний Суд України – це орган конституційного правосуддя в Україні, як і у всіх європейських державах, він правозастосовчий орган судової влади, який вирішує спори про право, здатний знімати соціальні протиріччя і конфлікти в порядку судочинства, застосовуючи конституційний контроль як незалежний і доступний для суспільства і громадян Суд верховенства права [24, с. 5]. Але Конституційний Суд України відрізняється від судів системи судоустрою: спеціальною системою законодавства, способами та порядком формування, суб'єктами і процесуальною формою реалізації повноважень, предметною компетенцією, юридичною природою підсумкових актів, функціями (Конституційний Суд реалізує особливу, лише йому властиву функцію конституційного контролю) [12, с. 8 – 9, 24]. Із цими доводами А.М. Івановської важко сперечатись.

Крім того, його роль, як і адміністративної юстиції, у правовій державі пов'язана не тільки з правотлумачною діяльністю, але й вирішенням конституційних спорів між вищими державними органами. У той час як адміністративна юстиція, спеціалізація якої виокремлена у судову підсистему, служить основним засобом забезпечення основних прав і свобод від адміністративної сваволі, від посягань адміністративних органів на основні права чи від неправильного їх застосування. Як спеціалізована система судових установ, адміністративна юстиція, на думку А.Б. Авер'янова, дозволяє забезпечити відповідність адміністративних актів (як індивідуальних, так і нормативних) сутнісному змістові основних прав і свобод [Див. 32].

С.В. Різник також акцентує на зв'язку Конституційного Суду із судовою системою України. На його думку, Конституційний Суд України – це спеціалізований судовий орган конституційної юрисдикції, а його особливе становище за межами системи судової влади не є підставою для позиціонування Суду як «політико-правового» органу з невиразними статусом та компетенцією. Дієвість системи забезпечення конституційності нормативних актів гарантується найбільше через судовий конституційний контроль, основним суб'єктом якого в Україні є Конституційний Суд України [30, с. 15].

В.П. Тихий дотримується позиції згідно з якою Конституційний Суд України є не

наглядом і не контролюючим, а юрисдикційним судовим органом (підгілкою), невід'ємною частиною єдиної судової влади, спеціалізованим, не включеним до системи судів загальної юрисдикції судом для розгляду конституційно-правових спорів. На його погляд, Конституційний Суд має правосудну природу і правосудний статус, і за характером, принципами та змістом своєї діяльності здійснює судову владу — правосуддя — конституційне правосуддя [вирішує питання (розв'язує) конституційно-правові спори], у певній визначеній законом формі — у формі (шляхом) конституційного судочинства [48, с. 152].

О.В. Константий вважає, що й після внесення змін до Конституції України Законом № 1401 Конституційний Суд України, незважаючи на те, що не згадується в розділі VIII «Правосуддя», не втратив статусу органу судової влади, а навпаки посилився в гарантіях своєї незалежної діяльності в якості автономного від судів загальної юрисдикції органу правосуддя, спеціалізованого на вирішенні найбільш суспільно значимих конституційних спорів, які виникають при застосуванні норм Основного Закону України вищими суб'єктами державної влади [19, с. 36 – 37]. О.А. Селіванов акцентує увагу на тому, що Конституційний Суд шляхом здійснення правосуддя вносить «дозволений прагматизм», застосовуючи метод інтерпретації положень Конституції України і надаючи новий смисл конституційним поняттям, термінам [49, с. 10].

Учені також звертають увагу на схожість та відмінність правової природи Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. На думку М.В. Бокоч, спільне для них те, що вони здійснюють тлумачення відповідно Конституції України та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [39] зобов'язує суди при розгляді справ використовувати Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права. Однак може виникнути ситуація, коли у своїх рішеннях суди конкуруватимуть між собою. Вчена вважає, що така конкуренція насправді виражається у визначенні основних тенденцій розвитку правових інститутів у сфері прав людини та механізмів їх забезпечення, зокрема через засоби судового захисту [38, с. 135]. М.В. Савчин також вказує на те, що таку конкуренцію між національними конституційними і верховними судами та транснаціональними і міжнародними судами породжують різниця в інтерпретації правових принципів і цінностей, а також на цей процес впливає явище правового плюралізму [Див. 40].

М.В. Бокоч підкреслює, що основним принципом, яким керується у своїй роботі Конституційний Суд України є принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України). Цим же принципом керується і ЄСПЛ – як одним з основоположних серед правових засобів забезпечення прав людини. Ця спільна риса визначає основну мету роботи обох судів – захист прав і свобод людини, які гарантуються конвенційними/конституційними нормами [38, с. 135].

Д.Я. Гараджієв виходить із подвійної юридичної природи конституційних судів у механізмі державної влади, згідно з якою вони займають особливе (поза межами класичної тріади) місце у зазначеному механізмі з визнанням за ними переважного здійснення судової діяльності [36, с. 43]. Така позиція більш реально відображає місце Конституційного Суду України в системі державних органів.

Компетенцію Конституційного Суду України окреслює ч. 1 ст. 147 Конституції України. Суд розглядає справи де предметом доказування почасти є обставини, які

зумовлюють неконституційність правових актів повністю чи в окремих частинах, невідповідність Конституції України ратифікованих міжнародних договорів і міжнародних договорів, що подаються на ратифікацію [34, с. 299], а тому слід підтримати позицію А.О. Селіванова, що конституційний суд є особливим органом охорони конституції, який шляхом здійснення судочинства визначає конституційність, підтверджує або скасовує нормативно-правові акти, що прийняті суб'єктами влади і увійшли в зону конституційно-правового спору [Див. 35].

В.О. Гергелійник вважає, що «конституційні суди мають комплексний характер, включаючи в себе риси як контрольної, так і судової влади. Але в головному, на його думку, їм притаманна найвища контрольна державна діяльність. Це дає підстави для виділення їх в особливий та самостійний вид – державний орган конституційного контролю» [37, с. 84].

Подібну точку зору займає й М.С. Кельман, який вважає, що спеціалізовані органи конституційної юстиції є результатом впровадження ідеї контрольної влади. Тенденції політико-правового розвитку значної кількості країн континентального права вказують на становлення (а в деяких з них і створення) нової гілки влади — контрольної, з усіма необхідними її атрибутами. Проте через негативну законотворчість конституційні суди виконують функцію контрвлади стосовно інших гілок влади. Характер конституційного контролю має діяльність Конституційного Суду щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. Як єдиний орган конституційної юрисдикції, орган конституційного контролю — Конституційний Суд, на думку вченого, є складовою, елементом судової влади, компетенція якого зумовлює і визначає одну із двох її основних, узагальнених функцій. Отже, таким призначенням є здійснення конституційного контролю. Іншим призначенням судової влади і відповідних органів — судів загальної юрисдикції — є здійснення правосуддя [25, с. 17].

А.М. Івановська на підставі проведеного аналізу правової природи Конституційного Суду виділяє такі особливості, які відрізняють Конституційний Суд України від судів загальної юрисдикції. Такими особливостями є спеціальна система законодавства, яка регулює конституційне судочинство, відмінність у формуванні між судами загальної юрисдикції і Конституційним Судом, особливість суб'єктів і процесуальної форми здійснення конституційного провадження, різна предметна компетенція, відмінності й у юридичній природі актів органу конституційного контролю та судів загальної юрисдикції [51, с. 23]. О.В. Константий також вважає, що чинне повноваження Конституційного Суду України щодо розгляду конституційних скарг не може не обумовлювати його статусу як органу конституційної судової юрисдикції (суду) [19, с. 34].

Поділяємо такі точки зору, оскільки діяльність цього державного органу направлена на публічний інтерес, навіть тоді, коли конкретний громадянин подає конституційну скаргу. М.С. Кельман підкреслює, що Конституційний Суд як інститут забезпечення прав, свобод людини і громадянина виступає в якості універсальної інституції, яка дає можливість відстоювати права і свободи не тільки окремої особи, позивача, а й — в кінцевому підсумку — всього суспільства або окремих його спільностей [25, с. 8].

М.В. Савчин розкриває особливості правового статусу Конституційного Суду України наступним чином. По-перше, зміст конституційного положення «єдиний» (ст. 147) (що нині нажаль втрачено – прим. автор.), характеризує статус Конституційного Суду України, що означає те, що функції конституційної юрисдикції не може здійснювати більше ніякий інший орган державної влади. По-друге, самостійність Конституційного Суду України

визначає його статус як спеціалізованого органу правосуддя. Самостійність Конституційного Суду забезпечується: (а) порядком його формування, (б) організацією його внутрішньої роботи, (в) порядком набуття, здійснення та припинення повноважень суддів, (г) організаційними формами діяльності та (д) структурою Суду. По-третє, мінімізацією впливу на Конституційний Суд шляхом законодавчого закріплення певної свободи в організації його внутрішньої діяльності через наділення повноваженнями органу конституційної юстиції приймати правові акти організаційного характеру [3, с. 153]. Стаття 153 Конституції України передбачає, що порядок організації та діяльності Конституційного Суду України, статус суддів Суду, підстави і порядок звернення до Суду, процедура розгляду ним справ і виконання рішень Суду визначаються Конституцією України та законом. Таким чином, на думку М.В. Савчина, самостійність органу конституційної юстиції проявляється у самоуправлінні, а саме через право Суду вирішувати питання фінансового, кадрового, інформаційного, технічного забезпечення своєї діяльності, а також широкими повноваженнями щодо застосування заходів впливу та звільнення з посад окремих суддів, що забезпечує мінімізацію стороннього впливу на діяльність Конституційного Суду України [3, с. 156].

До прикладу абз. третій підп. 3.3. п. 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 р. № 7-рп/2010 [58] передбачає, що окреме фінансування кожного суду загальної юрисдикції та Конституційного Суду України забезпечує умови для конституційних гарантій їх самостійності та незалежності суддів при здійсненні правосуддя, оскільки унеможливорює негативний вплив на них через механізми виділення та розподілення належних їм відповідно до закону коштів Державного бюджету України. Суди всіх юрисдикцій та рівнів є юридичними особами публічного права, а тому мають достатні правові підстави самостійно розпоряджатися цими коштами. А у п. 2. резолютивної частини цього Рішення зазначається, що в аспекті конституційних подань положення частини першої статті 130 Конституції України, а саме: «У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів», треба розуміти так, що Кабінет Міністрів України зобов'язаний у проекті закону про Державний бюджет України передбачати окремими рядками видатки для кожного суду всіх юрисдикцій і рівнів в достатніх для здійснення правосуддя обсягах, а Верховна Рада України законом повинна визначати такі видатки у Державному бюджеті України.

Отже, серцевиною правового статусу Конституційного Суду України є його системна та функціональна автономність.

С.Б. Омелян указує на те, що залежно від сутності органу конституційної юстиції та його статусу в окремій державі, усвідомлення суспільством його ролі для балансу законодавчої, виконавчої й судової влади, установлюється певний комплекс гарантій і засобів забезпечення його незалежності, завдяки яким цей орган спроможний реально виконувати своє призначення. До таких гарантій варто зарахувати порядок формування органів конституційного правосуддя, їх внутрішню організацію (структуру), правовий статус органів конституційного правосуддя і правовий статус їхніх членів, а також процесуальні правила розгляду та вирішення справ, зарахованих законодавством конкретної держави до їхньої компетенції. Саме порядок формування органів конституційного правосуддя, на його думку, є основною передумовою його незалежної діяльності, оскільки може узалежнити його членів від тих органів чи посадових осіб, які беруть участь у його формуванні вже з початку виконання своїх повноважень [52, с. 59]. І.Г. Алексеєнко розуміє

поняття «порядок формування конституційного суду» як дії органів, що беруть участь у формуванні суду; процедуру, тобто послідовність дій зазначених органів; норми кворуму в процесі формування складу суду; вимоги, висунуті до кандидатів на посади суддів конституційного суду (ради); організаційно-правові форми діяльності тощо. Ці питання, як правило, урегульовані в конституціях і законах про конституційні суди, тобто вирішуються на найвищому рівні нормативної регламентації [53, с. 8].

Сучасна діяльність Конституційного Суду України, на думку Т.С. Богданевич, регулюється нормами, які у своїй сукупності становлять інститут конституційного контролю, а частина з них — інститут тлумачення Конституції України. Ці норми містяться в кількох джерелах: Конституції та законах України, Регламенті Конституційного Суду та його постановах. У своїй сукупності вони встановлюють особливості конституційно-правового статусу Конституційного Суду, його організаційну структуру, форми діяльності та закріплюють правила і процедури конституційних проваджень [13, с. 132].

Підтримуємо точку зору І.Г. Бичкова, який пропонує розрізняти функціональний та інституціональний аспект місця Конституційного Суду України в механізмі поділу влади. На його погляд, виходячи з функціонального аспекту, відповідно до кола покладених завдань, орган конституційної юрисдикції є професійним екстраординарним органом судової влади, тоді як з точки зору інституціонального аспекту він виступає специфічним органом влади, що не входить до жодної з гілок влади та є рівновіддаленим від них [42, с. 7]. Вказаний підхід до визначення місця Конституційного Суду України в системі органів державної влади видається, на думку О.М. Спінчевської, найбільш сприйнятним у правових реаліях сьогодення [43, с. 28].

На наш погляд, повноваження, завдання і функції Конституційного Суду України дадуть додаткове уявлення про правовий статус цього державного органу. Розкриваючи це питання, необхідно звернутись до критеріїв функціональності державного органу, які сформулював суддя Конституційного Суду України С.В. Різник: «Легітимність, незалежність, фаховість – обов'язкові умови дієвості Конституційного Суду України» [30, с. 116].

Стаття 10 Закону України «Про Конституційний Суд України» 2017 р. передбачає, що суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень згідно зі [статтею 17](#) цього Закону. Тобто Конституційний Суд України є колегіальним органом і, відповідно, здійснює усі юрисдикційні та внутрішні (самоорганізаційні) повноваження колегіально. Колегіальність прямо визначено Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» як одну із засад його діяльності [55, с. 50]. Автори навчально-методичного посібника «Конституційна юстиція» звертають увагу на те, що у різних країнах світу кількісний склад органів конституційної юрисдикції є різним залежно від низки чинників (обсягу повноважень, кількості звернень від уповноважених суб'єктів, територіального устрою, кількості населення тощо) і це природно. Визначальним при цьому є ефективне та безперервне здійснення протягом розумних строків юрисдикційних повноважень [55, с. 50]. Це твердження має цілком практичне підтвердження на прикладі змін структури Конституційного Суду України. Так, Закон «Про Конституційний Суд України» 1996 р. [57] навіть не вказував на організаційну структуру Суду. Тоді як відповідно до ч. 1 ст. 32 Закону «Про Конституційний Суд України» 2017 р. у складі Суду діють Велика палата, два сенати та шість колегій.

Необхідно підкреслити зв'язок завдань цього державного органу влади, його повноважень та функцій. Так, Закон «Про Конституційний Суд України» 1996 р. містив ст. 2 «Завдання Конституційного Суду України», відповідно до якої завданням Конституційного Суду України визначалось гарантування верховенства [Конституції України](#) як Основного Закону держави на всій території України. Нині чинний Закон таких положень не містить. На наш погляд, положення Розділу XII Конституції України дають підстави для виокремлення трьох основних завдань Конституційного Суду України, як окремого виду органу державної влади, – це захист конституційного правопорядку, конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також формування базової правової доктрини. Проблема визначення завдань Конституційного Суду України буде присвячено окреме дослідження.

Повноваження Конституційного Суду України, які передбачає ст. 150 Конституції України, випливають із завдань цього органу державної влади та включають повноваження: 1) з вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) з офіційного тлумачення Конституції України; 3) зі здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України.

Конституційний Суд України звертався до проблеми тлумачення своїх повноважень. Так, зокрема, в Рішенні Конституційного Суду України від 27 березня 2002 р. № 7-рп/2002 у справі щодо актів про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад [47] Суд розтлумачив свої повноваження з вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) правових актів Верховної Ради України та Президента України. По-перше, Суд підкреслив свою повноважність розглядати справи про конституційність актів цих державних органів. По-друге, Суд вказав, що до таких актів віднесені як нормативно-правові, так і індивідуально-правові акти. По-третє, стосовно актів Верховної Ради України та Президента України про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад у Рішенні зазначено, що розглядаються вони Конституційним Судом України за зверненнями суб'єктів права на конституційне подання щодо перевірки відповідності Конституції України (конституційності) цих правових актів за їх юридичним змістом та встановленій Конституцією України процедурі їх розгляду, ухвалення чи набрання ними чинності (наявність конституційних повноважень, конституційність підстав призначення/обрання на посаду, звільнення з посади тощо).

Питання про функції Конституційного Суду України вкрай складне, а тому йому буде присвячено окреме дослідження. Тут будуть окреслені лише найбільш іманентні для діяльності Конституційного Суду функції.

Функція – це [явище, яке залежить від іншого явища](#), є [формою його виявлення](#) і [змінюється відповідно до його змін](#) [60].

Визначальну роль у характеристиці цього державного органу, на думку А.М. Івановської, відіграють відмінності функціонального характеру, оскільки Конституційний Суд здійснює особливу, лише йому притаманну функцію конституційного контролю. Ця функція пронизує всі повноваження Конституційного Суду, визначає його правовий статус у системі органів публічної влади як особливого контролюючого органу. Він є вищим конституційним органом у механізмі публічної влади України, який володіє правом контролю щодо всіх інших органів публічної влади [12, с. 24]. Історичний процес

формування ідеї конституційного контролю безпосередньо пов'язаний із виділенням у судовій владі єдиного органу конституційної юрисдикції – Конституційного Суду України. Його місце і роль у системі сучасного конституціоналізму вказують на те, що конституційне правосуддя дозволяє переводити вищі конституційні цінності у площину фактичних суспільних відносин, надаючи цим цінностям якість реальних імперативів державно-суспільного життя, і водночас забезпечувати перетворення конституційно-правових реалій у всіх їх проявах, включаючи нормативно-практичні, науково-доктринальні, світоглядні тощо [24, с. 4].

Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції, що здійснює судовий нормоконтроль і тлумачення Конституції України та законів України, покликаний своєю діяльністю забезпечувати верховенство Конституції України на всій території держави, тобто охороняти Конституцію України, гарантувати конституційну законність [31, с. 258]. Таким чином, на думку Т.С. Подорожної, через здійснення конституційного контролю здійснюється охорона Конституції. Поділяємо таку позицію вчених.

Отже, іманентною функцією для Конституційного Суду України виступає функція конституційного контролю. Однак, як вже зазначалось вище, цей орган державної влади як формується на політико-правових засадах, так і здійснює свою діяльність, переважно, у сфері політико-правових відносин, якими є конституційні правовідносини. А тому необхідно говорити про політичну функцію цього державного органу, яка пов'язана з його стабілізуючою функцією.

С.В. Різник вказує, що аполітичність конституційних судів (як і судів загальної юрисдикції) навіть в країнах усталеної західної демократії часто перебільшена, хоча практичний їхній зв'язок з політикою не виставляється напоказ і не переходить допустимі рамки. Виважений погляд на демократію вказує, що перебування в цій складній і багатоаспектній системі потребує найвищого рівня майстерності від лідерів держави (влади та опозиції) і суддів, зобов'язує шукати балансу позицій різних суспільних груп, втримувати усім необхідний високий ступінь довіри до держави в особі її органів, найперше, органу конституційного правосуддя. Тільки там, на його думку, встояла демократія, де політичні супротивники узгодили такі правила конкуренції між собою, що допускають завдання шкоди окремим політичним силам, але ніколи не шкодять державним інституціям, не підривають основ державності [30, с. 119 – 120]. Цілком слушне й актуальне зауваження, особливо з огляду на рівень політичної культури представників правлячого класу України. Як зазначає С.П. Рабінович, особливість позиції Суду та його суддів у полі влади виявляється в їхній структурній залежності від розстановки політичних сил у цьому полі і від ситуативної зміни владних ієрархій. Логіка ринку дає підстави припускати також особисту залежність окремих суддів від тих чи інших політичних покровителів — зокрема від тих, які сприяли їхньому обранню чи призначенню [27, с. 244].

Згідно з ч. 1 ст. 102 Конституції України, Президент України є гарантом додержання Конституції України. Саме тут закладено елементи конкуренції між главою держави і Конституційним Судом України в царині захисту Конституції та визначення «головної діючої особи». Однак на думку С.П. Рабіновича, загальна логіка поля влади неминуче й зближує позиції обох гравців (Президента і Конституційного Суду), які займають найвище становище, відповідно, у полі юридичної інтерпретації та в адміністративно-політичному полі. Ці обставини, на його думку, підтверджують привілейовану позицію глави держави як

носія низки найвагоміших формальних і неформальних ресурсів впливу у боротьбі за владу над полем конституційної юстиції. При цьому в українських реаліях патрон-клієнтарні та інші структури особистісної залежності стають каналами трансляції ресурсів владного впливу на Суд [27, с. 244, 250]. Практика показує не стійкість і не системність положень Основного Закону в частині розмежування повноважень і запобігання неправомому впливу на учасників конституційно-правових відносин [Див. 28].

А.О. Селіванов указував на такі негативні тенденції ще у 2009 році. На його думку, Конституційний Суд може мати дуже високий статус серед інших суб'єктів публічної влади, брати участь у різних офіційних церемоніях, мати достатнє матеріальне забезпечення суду при високих соціальних гарантіях суддів. Але він стає тим органом, який обслуговує політику і владу, і тому рівень конституційного правосуддя знижується, а рішення перетворюються на набір стандартних, без смислового навантаження, констатуючих юридично-мовних конструкцій. Такі обставини вчені-конституціоналісти називають «фасадним конституціоналізмом», коли матеріальна Конституція помітно відрізняється від юридичної, а функції конституційного контролю не зачіпають «стратегічних нормативно-правових актів» і створюється ситуація, коли потреба у конституційному правосудді зводиться до мінімуму (формальної процедури). За таких умов принцип верховенства права втрачає свій потенціал, оскільки Конституційний Суд не може виступати «позитивним законодавцем», формулює вимоги конституційності щодо будь-якого суб'єкта публічної влади, і вони базуються виключно на загальних приписах [29, с. 134-135].

Поділяє таку думку й Т.С. Подорожна, яка вважає, що суд як носій однієї з гілок державної влади – судової, не може не бути політичним інститутом, оскільки державна влада в будь-якій країні – явище суто політичне. З іншого боку, на її погляд, конституційний суд встановлює і вирішує тільки питання права, а тому йому має бути надано гарантії незалежності та неполітизованості. Суд як гарант конституції створює умови для ефективного гарантування правового порядку за умови, що можливості судового гаранта оцінювати конституційність нормативно-правових актів не буде заполітизованою. Політична влада за допомогою конституційно-правових механізмів повинна проводити соціально-економічні та політико-правові реформи і одночасно створювати гарантії реалізації прав і свобод особи [31, с. 202, 203].

М.В. Савчин же вважає, що основне покликання Суду – забезпечення верховенства Конституції, гарантування конституційного ладу, верховенства основних прав і свобод. Як вищий спеціалізований орган Конституційний Суд України впливає на політичні відносини у державі та суспільстві, виступає одним із їх суб'єктів. Тому мета та завдання конституційної юстиції виступають за межі безпосереднього здійснення юрисдикційної діяльності. Конституційний Суд покликаний забезпечити також баланс інтересів гілок влад, держави та органів самоврядування, а також інститутів громадянського суспільства, вносячи у політичні відносини стабільність та упорядкування за допомогою правових засобів [3, с. 120].

Головною ж гарантією забезпечення прав і свобод людини та громадянина і правопорядку в цілому, на думку Т.С. Подорожної, визнається право на судовий захист. Учена підкреслює, що право на судовий захист прав і свобод є конституційним правом, а отже, і конституційною гарантією. Однією з важливих конституційних гарантій правопорядку, на її погляд, є спеціалізований орган конституційного судочинства – конституційний суд [31, с. 203, 203 — 204].

М.В. Савчин також вказує на важливість цього напрямку діяльності Конституційного Суду України. На його думку, виділення функціонування окремого органу конституційної юстиції тісно пов'язано з необхідністю забезпечення чинності конституції як головного джерела національного права. Основне навантаження при здійсненні конституційного правосуддя припадає саме на вирішення спорів, пов'язаних із захистом сутнісного змісту основних прав і свобод. Тому конституційна юстиція служить одним з інструментів захисту основних прав [3, с. 102].

Конституційна реформа 2016 р. змінила саму концепцію ролі конституційної юстиції в житті суспільства та держави. Так, з органу, покликаного здійснювати виключно формально-юридичну функцію, а саме забезпечувати верховенство конституції і утверджувати ієрархію правових норм, підпорядкованих конституції як «основоположній нормі» (саме таке позитивістське розуміння конституційного контролю було притаманне Г. Кельзену), він перетворився в орган, призначенням якого стало забезпечення функціонування нової ціннісно-орієнтованої парадигми права, головна мета якої полягає в забезпеченні прав і свобод особи як основної передумови ефективної діяльності держави [10, с. 156 – 157]. Тобто у Конституційного Суду України головною стала захисна функція, яку він здійснює за допомогою дещо іншого набору правових засобів і процедур, ніж судові органи. Так, на думку М.В. Савчина, відмінність конституційної юрисдикції від загальносудової, а отже і її самостійність виражається також особливістю організаційних форм діяльності Конституційного Суду України, більшість з яких не зустрічається у загальних судах [3, с. 155]. І.Е. Берестова все ж вважає, що повноваження Конституційного Суду України, якими його наділила конституційна реформа 2016 р., свідчать про те, що Конституційний Суд по суті є судовим органом, що здійснює юрисдикційну діяльність, рішення (за результатами цієї діяльності) є обов'язковими для інших органів, оскільки постановлені уповноваженим державним органом. Учена вважає, що у цьому полягає правозахисна функція Конституційного Суду в прямому і побічному проявах, що ґрунтується на правовій природі конституційного контролю, який може бути конкретним і абстрактним. У порядку конкретного конституційного контролю права і свободи людини і громадянина захищаються Конституційним Судом України під час вирішення конкретних справ за конституційними скаргами [20, с. 156].

Однак далі, на думку І.Е. Берестової, із конструкції ч. 4 ст. 55 Основного Закону України випливає, що конституцієдавець розглядає Конституційний Суд України як специфічний орган, який останнім на національному рівні здійснює виключні спеціальні повноваження, спрямовані на захист прав і основних свобод людини і громадянина. Такий висновок, з її точки зору, випливає, передусім, із розташування вказаної норми, адже вона міститься після норми про можливість особи реалізувати право на захист шляхом звернення до суду, омбудсмана і до норми про право особи звертатися до відповідних міжнародних судових установ чи відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, після використання всіх національних засобів юридичного захисту (ч. 5 ст. 55 Конституції України). Разом із тим таке право особи не закріплене як друге речення частини першої чи другої згаданої статті, що вказує на виокремлення Конституційного Суду серед судових органів системи судоустрою, що підтверджується також виключенням положень про належність Конституційного Суду до органів системи правосуддя (розділ VIII) та регулюванням його діяльності положеннями розділу XII Основного Закону України [20, с. 155].

Тобто Конституційний Суд України не здійснює правосуддя. Правосуддя – це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ (п. 3 мотивувальної частини Ухвали Конституційного Суду України від 14 жовтня 1997 року № 44-з [44]). Згідно з положеннями ч. 1 ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. На наш погляд, мова йде про суди, передбачені ст. 125 Конституції в редакції Закону України [№ 1401-VIII від 02.06.2016](#) р. Суд, здійснюючи правосуддя, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави (підп. 4.1. п. 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 [45]). Тому в контексті ст.ст. 55, 124 і 125 Конституції України виключно суди, як частина органів судової влади, можуть здійснювати функцію захисту майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та/або юридичних осіб у сфері цивільних, господарських, трудових, адміністративних та інших правовідносин, окрім конституційних.

До конституційних змін 2016 р. й Конституційний Суд України здійснював правосуддя, що підтверджують, зокрема, положення підп. 1.2. і 1.3. п. 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 травня 2002 р. № 8-рп/2002 у справі щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб [46], де вказується, що вирішення Конституційним Судом України питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) актів Президента України та правових актів Верховної Ради України не виключає можливості оскарження до судів загальної юрисдикції актів Президента України або постанов Верховної Ради України індивідуального характеру з питань призначення на посади чи звільнення з посад стосовно їх законності, за винятком положень тих актів, які є наслідком конституційно-політичної відповідальності (статті 115, 122 та інші Конституції України) посадових осіб. Здійснення судочинства Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції щодо актів Президента України та Верховної Ради України з питань призначення чи звільнення посадових осіб означає розгляд справ щодо конституційності зазначених актів у формі конституційного судочинства, а щодо їх законності – судами загальної юрисдикції у формі відповідного судочинства (частина третя статті 124).

Формування Конституційним Судом України правової доктрини та джерел права оформлюється у науково-інтерпретаційну (джерельну) функцію цього органу державної влади. Президент Рузвельт у черговому зверненні до нації виступивши із жорсткою критикою Верховного суду, вказав на те, що той перетворився із судового органу на політичний, і що він став «чимось на кшталт третьої палати Конгресу — «надмірзаконодавчою» палатою». Пригадав він громадянам і вислів судді Г'юза про те, що думають судді про свою роль у захисті конституційного порядку: «Ми всі підпорядковуємося Конституції, але, що таке Конституція, визначають судді» [Цит. за 50, с. 253].

На доктринальність характеру діяльності Конституційного Суду України вказує В.К. Антошкіна, яка зазначає, що в процесі діяльності Суду важливе значення посідає наукове забезпечення, яке здійснюється науковими установами та закладами вищої освіти, підрозділами секретаріату Конституційного Суду, науковими установами. Провідні наукові

установи та заклади вищої освіти для забезпечення процесу діяльності Конституційного Суду, зокрема, надають науково-експертні висновки вчених-юристів [54, с. 35]. У цьому аспекті М.В. Савчин вказує ще на один важливий напрямок діяльності Конституційного Суду. На його думку, у визначених Конституцією та законами України межах Суд «відшуковує» право, визначаючи напрямки розвитку законодавства створює своє прецедентне право у вигляді тлумачення конституційних норм. Орган конституційної юстиції формуючи самостійну правову доктрину, відіграє важливу роль у забезпеченні принципу поділу влад, забезпечує розв'язання конфліктів між конституційними органами державної влади, виконує примирювальну, миротворчу функцію у суспільстві [3, с. 152].

Т.С. Подорожна вважає, що Конституційний Суд є не тільки взірцем нової конституційної культури, а й виступає як суб'єкт, що владно і змістовно впливає на неї – через формування конституційної концепції, впровадження за допомогою конституційного правосуддя вищих правових (конституційних) імперативів у суспільні сфери. При цьому цей орган конституційної юрисдикції, на її думку, не тільки не протиставляє право і закон, а й виходить з необхідності використання всіх можливих конституційно-правових засобів для забезпечення правового порядку, що свідчить про бережливе ставлення суду до закону, до букви й духу конституції [31, с. 204 — 205]. Визнання «живої конституції» сприймається, на думку О.А. Селіванова, як виявлення конституційним правосуддям цінностей (відкритих і прихованих) через конституційний контроль у практичному вирішенні спорів, надання висновків, коли законодавець проводить модернізацію окремих норм Конституції, вносить зміни, які відображають сучасні соціальні умови. Конституційне правосуддя спираючись на концепцію «живої конституції», використовує свою роль завдяки «судовому активізму» (*juridical activism*). У той же час завдяки «судовому формалізму» досягається збереження конституціоналізму і непорушність засад конституційного ладу, в якому вищою цінністю є права і свободи людини і громадянина при недоторканності, незалежності і територіальній цілісності України (ст. 157 Конституції України) [49, с. 10 – 11].

Отже можна говорити про те, що Конституційний Суд України став осередком зародження і формально-юридичного закріплення основ національного права України, яке ґрунтується на міжнародних і європейських цивілізаційних правових джерелах.

Висновки і напрямки для майбутніх досліджень. Підсумовуючи викладене вище, можна дійти наступних висновків:

1. Ознаки державних органів, й органів державної влади зокрема, необхідні для розуміння місця і ролі Конституційного Суду України в системі органів і структур, які забезпечують функціонування держави. Для того щоб зрозуміти роль Конституційного Суду України у функціонуванні державного механізму, необхідно з'ясувати правовий статус цього державного органу, його місце серед інших органів та основні завдання, повноваження та функції цього органу.

2. Слід розглядати Конституційний Суд України як окремий вид органу державної влади. Йдеться про політичну природу правового статусу Конституційного Суду України, зокрема, що обумовлюється політико-правовим механізмом формування суддівського корпусу цього Суду Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України, а також політичною природою справ, які розглядає цей орган, зокрема, конституційно-правових спорів між органами влади.

3. Одна частина вчених вважає Конституційний Суд України елементом судової влади, навіть не зважаючи на те, що після конституційної реформи 2016 р. цей орган нормативно

виведено за її межі. За своєю правовою природою Конституційний Суд України подібний до Європейського суду з прав людини. Інша частина вказує на подвійну правову природу конституційних судів у механізмі державної влади, де вони займають особливе (поза межами класичної тріади) місце у зазначеному механізмі, з визнанням за ними переважного здійснення судової діяльності за певними процедурами. Однак, діяльність цього державного органу завжди направлена на публічний інтерес, навіть тоді, коли конкретний громадянин подає конституційну скаргу.

4. Серцевиною правового статусу Конституційного Суду України є його системна та функціональна автономність. Перш за все йдеться про організаційну, кадрову та фінансову самоврядність цього державного органу. По-друге, йдеться про функціональну відособленість Конституційного Суду України, як органу державної влади, яка полягає у реалізації конституційної юрисдикції у специфічній процесуальній формі.

5. Повноваження, завдання і функції Конституційного Суду України дають додаткове уявлення про його правовий статус. Слід виокремлювати три основні завдання Конституційного Суду України, як окремого виду органу державної влади: захист конституційного правопорядку; захист конституційних прав і свобод людини і громадянина; формування базової правової доктрини. Повноваження Конституційного Суду України, які передбачає ст. 150 Конституції України, впливають із цих завдань.

6. Іманентною функцією для Конституційного Суду України виступає функція конституційного контролю. Однак, з огляду на порядок формування цього органу державної влади (політико-правовий), і здійснення його діяльності, переважно, у сфері політико-правових відносин (конституційні правовідносини), необхідно виокремлювати політичну функцію цього державного органу, яка пов'язана з його стабілізуючою функцією.

7. Конституційна реформа 2016 р. змінила концептуально роль конституційної юстиції в житті суспільства та держави. Для Конституційного Суду України головною стала захисна функція, яку він здійснює за допомогою дещо іншого набору правових засобів і процедур, ніж судові органи. Конституційний Суд України не здійснює правосуддя. В контексті ст.ст. 55, 124 і 125 Конституції України виключно суди, як частина органів судової влади, можуть здійснювати функцію захисту майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та/або юридичних осіб у сфері цивільних, господарських, трудових, адміністративних та інших правовідносин, окрім конституційних.

8. Формування Конституційним Судом України правової доктрини та джерел права оформлюється у науково-інтерпретаційну (джерельну) функцію цього органу державної влади. Конституційний Суд України став осередком зародження і формально-юридичного закріплення основ національного права України, яке ґрунтується на міжнародних і європейських цивілізаційних правових джерелах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Україна, 1996. – 54 с.
2. Лекції з дисципліни «Конституційне право». Для студентів факультету соціально-психологічної освіти та управління / Укладач д.ю.н., проф. Л.Р. Наливайко. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. – 925 с.
3. Михайло Савчин. Конституційна юстиція та забезпечення конституційного порядку: 2005–2020: монографія. Ужгород: Вид-во РІК-У, 2020. 384 с.

4. Вагонова О.Г. Організація діяльності органів державної влади: навч. посіб. / О.Г. Вагонова, О.В. Горпинич, В.В. Чорнобаєв; М-во освіти і науки України, НТУ «Дніпровська політехніка». – Д.: НТУ «ДП», 2019. – 77 с.

5. Рішення Конституційного Суду України від 24 червня 1999 р. № 6-рп/99 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» (справа про фінансування судів) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-99#Text>

6. Багрій О.І. Доктрина верховенства Конституції України (за матеріалами практики Конституційного Суду України): дис... канд. юр. наук: 12.00.02 / Багрій Олена Ігорівна. – Ужгород, 2016. – 239 с.

7. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

8. Кононенко Ю.С. Державна влада як різновид політичної влади / Ю.С. Кононенко, С.В. Джолос // Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Випуск 4(29). Том 2. С. 18-23.

9. О прямом доступе к конституционному правосудию: Исследование Венецианской комиссии № 538/2009, CDLAD (2010)039 // [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-d\(2010\)039](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-d(2010)039)

10. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. – Конституц. Суд України; за заг.ред. Ю.В. Бауліна. – К.: ВАІТЕ, 2016. – 186 с.

11. Виступ судді Конституційного Суду України М. Мельника на XVII Конгресі Конференції європейських конституційних судів // Вісник Конституційного Суду України. 2017. № 4. С. 64-65.

12. Івановська А.М. Конституційний контроль в системі державного контролю: теоретико-правові та праксеологічні засади: Автореф. дис... докт. юрид. н.: 12.00.02; 12.00.07 / Ін-т законодавства Верх. Ради України – Київ, 2021. – 42 с.

13. Богданевич Т.С. Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України: дис... докт. філософії: 081 «Право» / Богданевич Тетяна Станіславівна. – Київ, 2019. – 244 с.

14. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-56721362>

15. Мінченко О.В. Юридико-лінгвістична теорія правознавства: дис... докт. юр. наук: 12.00.01 / Мінченко Ольга Василівна. – Київ, 2020. – 452 с.

16. Закон України від 3 червня 1992 р. «Про Конституційний Суд України» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2400-12#Text>

17. Крусян Р.А. Реформування системи судоустрою України: досвід, сучасність, тенденції: дис... канд. юр. наук: 12.00.10 / Крусян Роман Андрійович. – Одеса, 2018. – 242 с.

18. Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

19. Олександр Константи. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі державної влади (за результатами внесення змін до Основного Закону в частині правосуддя) // Український часопис конституційного права. – 2018. – № 3. – С. 31 – 38.

20. Ірина Берестова. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів: загальні положення // Підприємництво, господарство і право. 2018. № 9. С. 154 – 159.

21. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) // Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 4-5. С. 194-201.
22. Водяніков О. Відчиняючи двері Конституційного Суду: конституційна скарга як нова можливість захисту конституційних прав // https://ukr.lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/371421_vidchinyayuchi_dveri_konstitutsiyного.html
23. Селіванов А.О. Конституційний судовий процес (схеми нормативно-правової логістики) / Наук.-практ. посіб. Проф. А.О. Селіванов. – К.: Логос, 2021. – 45 с.
24. Селіванов А.О. Конституційне правосуддя в Україні (навчально-методичний посібник) / А.О. Селіванов. – К.: Логос, 2015. – 40 с.
25. Кельман М.С. Конституційний контроль як засіб захисту конституцій у національних правових системах континентального права: автореф. дис... канд. юрид. н.: 12.00.02 / Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького. – Київ, 2001. – 23 с.
26. <https://reyestr.court.gov.ua/review/73195164>
27. Сергій Рабінович. Чи можлива деполітизація конституційного правосуддя України? // Ideology and politics journal. 2021. № 2(18). С. 235 – 259.
28. Щодо Указу Президента України «Про відсторонення від посади судді Конституційного Суду України» від 29 грудня 2020 року № 607/2020 // <https://ccu.gov.ua/novyna/shchodo-ukazu-prezydenta-ukrayiny-pro-vidstonennya-vid-posady-suddi-konstytuciynogo-sudu>
29. Селіванов А.О. Конституція. Громадянин. Суд. Професійні та суспільні погляди. – К.: УАІД «Рада», 2009. 560 с.
30. Різник С.В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дис... докт. юр. наук: 12.00.02 / Різник Сергій Васильович. – Київ, 2021. – 473 с.
31. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: дис... докт. юр. наук: 12.00.01; 12.00.02 / Подорожна Тетяна Станіславівна. – Київ, 2017. – 503 с.
32. Авер'янов А.Б. Забезпечення прав людини в сфері виконавчої влади // Правова держава: щорічник наук. праць. 1999. Вип. 9. С. 16-20.
33. Селіванов А.О. Верховенство права в конституційному правосудді: аналіз конституційної юрисдикції. – Київ; Харків: Акад. прав. наук України, 2006. 400 с.
34. Перепелюк В.Г. Конституційні процедури: державне процесуальне право: навч. посіб. – Чернівці: Рута, 2004. 349 с.
35. Селіванов А. Доктрина компетенції конституційного правосуддя // Віче. 2011. № 17. URL: <http://www.viche.info/journal/2692/>.
36. Гараджиев Д.Я. Место Конституционного Суда в системе органов государственной власти Азербайджанской Республики / Д.Я. Гараджиев // Юридичний науковий електронний журнал. — 2016. — № 6. — С. 42-45.
37. Гергелійник В. Конституційний суд в системі органів контрольної влади: теоретичні аспекти // Право України. 1999. № 5. С. 81-85.
38. Бокоч М.В. Місце і роль рішень Європейського суду з прав людини у системі джерел конституційного права: дис... канд. юр. наук: 12.00.02 / Бокоч Марина Василівна. – Ужгород, 2021. – 196 с.

39. Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

40. Савчин М. Конституційний захист прав людини та проблеми конкуренції юрисдикцій // Український часопис міжнародного права. 2015. № 1. С. 52-57.

41. Колодій А.М. Конституційна юстиція і правова доктрина: проблеми взаємного впливу в умовах демократичного поступу // Вісник Конституційного Суду України. 2017. № 3. С. 62-65.

42. Бичков І.Г. Місце органів конституційної юрисдикції в механізмі стримувань і противаг демократичної правової держави: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 223 с.

43. Спінчевська О.М. Конституційний юрисдикційний процес в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення: монографія. – Київ: КНТ, 2022. – 246 с.

44. Ухвала Конституційного Суду України № 44-з від 14 жовтня 1997 р. про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», справа № 016/1241-97 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vz44u710-97#Text>

45. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>

46. Рішення Конституційного Суду України від 7 травня 2002 р. № 8-рп/2002 у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-02#Text>

47. Рішення Конституційного Суду України від 27 березня 2002 р. № 7-рп/2002 у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України (справа щодо актів про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-02#Text>

48. Тихий В.П. Правова природа Конституційного Суду України та проблеми його повноважень / В.П. Тихий // Правова держава: Щорічник наукових праць. — 2010. — Вип. 21. — С. 151-157.

49. Селіванов О.А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України: автореф. дис... канд. юрид. н.: 12.00.02 / Ін-т закон-ва Верх. Ради України. – Київ, 2017. – 22 с.

50. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. – К.: Ваіте, 2021. – 528 с.

51. Івановська А.М. До питання про місце Конституційного Суду України в системі органів державної влади // Університетські наукові записки. – 2015. – № 1 (53). – С. 12-26.

52. Омелян С.Б. Порядок формування органів конституційної юстиції в демократичних державах світу як основна передумова незалежності конституційного правосуддя // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Серія Право. Випуск 36. Том 1. – С. 58-62.

53. Алексеєнко І.Г. Європейська модель конституційної юстиції: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / І.Г. Алексеєнко; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2001. – 16 с.

54. Антошкіна В.К. Правова природа, роль, значення та підстави тлумачення конституційного суду і доктринального тлумачення, їх взаємозв'язок // Часопис Київського університету права. – 2020. – № 1. – С. 33-38.

55. Терлецький Д.С., Батан Ю.Д., Запорожець В.І. Конституційна юстиція: навч.-метод. посібник / за заг. ред. Д.С. Терлецького. Одеса, 2021. 154 с.

56. Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст. 376.

57. Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР «Про Конституційний Суд України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 49, ст. 272.

58. Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 р. № 7-рп/2010 у справі за конституційними поданнями Вищого господарського суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 130 Конституції України (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-10#Text>

59. Рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 р. № 6-р/2019 у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text>

60. <https://slovnuk.ua/index.php?sword=%D1%84%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>

УДК 346.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-04-02

Денисюк М.О.

PhD, асистент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДИСТАНЦІЙНУ ЗАЙНЯТІСТЬ В УКРАЇНІ

У статті досліджено комплексний вплив воєнного стану на правове регулювання дистанційної зайнятості в Україні. Проаналізовано нормативно-правові акти, прийняті після 24 лютого 2022 року, зокрема Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX, які суттєво спростили процедури запровадження